

**DEVELOPMENT OF PRIMARY PUPILS' COGNITIVE
ACTIVITY ON THE LESSONS «I EXPLORE THE WORLD»
BY MEANS OF INTERACTIVE TEACHING METHODS**

**РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»
ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ**

Iryna Mozul¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-355-2-26>

Abstract. The problem of cognitive activity is one of the most burning in theory and practice of primary school. It is a necessary condition for the formation of initiative, motivation, independence, mental qualities and creativity. A characteristic feature of primary pupils' cognitive activity is the orientation towards independence in solving tasks, ability to compare previous experience with new one, desire to embrace endless knowledge, which significantly distinguishes it from other age periods.

Thus, a professional combination of traditional teaching methods and using of new tools on the lessons "I explore the world" will give the teacher the opportunity not only to form cognitive activity and children's interest in learning, but also provide a comprehensive approach to the implementation of educational fields.

Interactive teaching methods involve a partnership between pupils and teacher, the involvement of all pupils in the class in educational activities, active learning, which takes into account individual characteristics, perception and learning strategies of schoolchildren, which are close to children's life experience.

The topic of research is burning, because cognitive activity plays an important role in the formation and development of an individual, his desire for learning and self-improvement in modern life conditions, and interactive

¹ Candidate of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer of Theory and Methods of Primary Education Department,
Educational and Scientific Institute of Pedagogy and Psychology,
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Ukraine

learning methods provide an opportunity for effective cooperation of all participants in the educational process, for realizing their abilities and potential. *The purpose of the study*: to check the effectiveness of the interactive teaching methods on the development of primary pupils' cognitive activity on the lessons "I explore the world". Solving the research tasks determines the presentation logic of researched material in the study: systematization of theoretical and practical achievements of using interactive teaching methods; considering the peculiarities of its using in the educational process of primary school; justifying the methodology of its using on the lessons "I explore the world". *The research methodology* is based on general research methods of analysis, synthesis, generalization, observation, questionnaires, which are used to systemize the achievements of theory and practice in the educational process. *The results of the study* showed that the introduction and using of interactive learning methods on the lessons "I explore the world" had a positive effect on the development of schoolchildren's cognitive activity. *Practical results* of the study can be used by primary school teachers in the educational process for effective developing of primary pupils' cognitive activity, which determines the effectiveness and productivity of schooling as a whole. Value/originality. The introduction and using of new learning tools and methods is one of the main ways of updating and developing of the modern educational process, as it stimulates the pupils' cognitive activity and has a positive effect on pupils' effective assimilation of educational material, getting new skills and abilities.

1. Вступ

В умовах соціально-економічного й політичного становлення українського суспільства, перед системою освіти постало завдання переосмислити підхід до організації освітнього процесу, забезпечити демократизацію освітньої системи та спрямувати її на розвиток кожної дитини. Але не можна залишати поза увагою розвиток технологій, який з кожним роком набирає все більших обертів, і безпосередньо впливає на систематизацію науково-технічних досягнень на рівні змісту освіти, внаслідок чого в освітній системі необхідно привести у відповідність використання методів, технологій, засобів і форм навчання.

Для розвитку інтересу та пізнавальної активності дітей до освітнього процесу недостатньо лише особистісних якостей учителя,

необхідно ще й створення нових умов навчання, які б задовольняли потреби школярів і мотивували їх до активної пізнавальної діяльності.

Проблема пізнавальної активності є однією з найактуальніших у теорії та практиці початкової школи. Це пов'язано з тим, що саме вона виступає необхідною умовою формування ініціативності, вмотивованості, самостійності, розумових якостей, творчості.

Впровадження й використання нових засобів і методів навчання є одним з основних шляхів оновлення й розвитку сучасного навчально-виховного процесу, оскільки вони стимулюють пізнавальну активність школярів та позитивно впливають на ефективне засвоєння учнями навчального матеріалу, набуття вмій та навичок. Таким чином, професійне поєднання традиційних методів навчання та використання нових засобів на уроках «Я досліджую світ» дасть вчителю можливість не лише сформувати пізнавальну активність, інтерес дітей до навчання, а й забезпечить комплексний підхід до реалізації освітніх галузей.

Мета дослідження: перевірити ефективність впливу засобу інтерактивних методів навчання на розвиток пізнавальної активності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ». Вирішення завдань дослідження визначає логіку викладу досліджуваного матеріалу в роботі: систематизація досягнень теорії та практики використання інтерактивних методів навчання; розглянути особливості використання засобів інтерактивних методів навчання в освітньому процесі початкової школи; обґрунтувати методику використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ». *Методологія дослідження* базується на загально-дослідницьких методах аналізу, синтезу, узагальнення, спостереження, анкетування, які використовуються для систематизації досягнень теорії та практики освітнього процесу.

2. Інтерактивні методи навчання як засіб розвитку пізнавальної активності школярів

Державний стандарт початкової загальної середньої освіти ґрунтується на засадах компетентнісного й зорієнтованого підходів, що створює передумови для чіткого визначення результативної складової засвоєння змісту початкової освіти. Зокрема, молодші школярі повинні оволодіти ключовими компетентностями, які сприяють соціальному, особистісному й інтелектуальному розвитку. Їх формування здійсню-

ється на міжпредметній основі та є результатом інтеграції предметних і міжпредметних компетенцій. Так, наприклад, вміння вчитися є однією з ключових компетентностей, яка має тісний зв'язок з розвитком пізнавальної активності, яка в свою чергу, на сучасному етапі становлення вітчизняної освіти, є невід'ємною складовою освітнього процесу [4, с. 193].

Розвиток пізнавальної активності молодших школярів належить до пріоритетних завдань сучасної системи початкової освіти, оскільки саме в цьому віці закладається міцний фундамент розвитку особистості, формується ставлення дитини до освітнього процесу, розкриваються природні здібності й задатки учнів. Пізнавальна активність школярів сприяє успішному засвоєнню нових знань, умінь і навичок впродовж усього періоду навчання, допомагає розвивати здібності, більш змістовно вивчати предмет, який викликає інтерес, визначати напрям професійної спрямованості та зосереджувати зусилля на оволодінні майбутньою професією. У той же час, діяльність педагога передбачає вирішення низки завдань з метою забезпечення розвитку пізнавальної діяльності молодших школярів. Тому освітній процес необхідно будувати таким чином, щоб діти кожного дня із задоволенням йшли до школи, брали активну участь в освітньому процесі, задовольняли свої потреби в пізнавальній діяльності [4, с. 194].

Аналіз науково-методичної та періодичної літератури дав можливість зробити висновки про те, що проблема розвитку пізнавальної активності молодших школярів є не новою й розглядалася у працях видатних дидактів минулого. На особливу значимість активного, самостійного, а головне добровільного оволодіння знаннями наголошували ще представники Піфагорійської школи Аристократ, Аристотель, Архіт, Платон, Сократ. Вони стверджували, що людина може самостійно оволодіти необхідними знаннями або перейняти досвід у іншої людини, а це сприятиме вдосконаленню її особистості й розвитку мислення [3, с. 49].

У наукових дослідженнях Л. Виготського, В. Давидова, О. Запорожця, О. Конопкота ін. пізнавальна активність визначається як якість особистості, яка проявляється в готовності та вмінні дитини отримувати нові знання з різних інформаційних джерел, освоювати нові засоби пізнавальної діяльності. На думку П. Гальперіна, С. Кобильницької, Г. Костюка та ін., пізнавальну активність доцільно розгля-

дали не лише як умову успішної інтелектуальної праці, а й практичної діяльності.

Д. Богоявленська, Г. Костюк, В. Котирло, І. Лернер, О. Матюшкін, О. Поддяков та ін. у своїх працях широко й змістовно розкрили сутність, структуру й типи пізнавальної активності. Н. Бібік, А. Богуш, В. Бондар, Н. Лисенко, М. Марусинець, О. Пометун, О. Савенкова, О. Савченко, І. Сущенко, І. Стеценко, К. Щербакова та ін. в своїх дослідженнях розглядали шляхи, засоби, методи організації розвитку пізнавальної активності молодших школярів. Варто зазначити, що науковці пізнавальну активність найчастіше розглядають або як характерну рису особистості, котра формується на основі внутрішніх потреб і реалізується в певному виді діяльності, або як діяльнісно-творчий стан особистості.

У науковій літературі існує кілька підходів до визначення критеріїв пізнавальної активності молодших школярів. М. Мамажанов, досліджуючи психологічні особливості пізнавальної активності учнів початкової школи, виділив наступні показники пізнавальної активності:

- ініціативність дій школяра, яка проявляється в активній участі в обговореннях і дискусіях;
- оволодіння інформацією у вільний від освітнього процесу час;
- допитливість, яка проявляється у змістовних запитаннях пізнавального характеру;
- опанування засобами вирішення інтелектуальних завдань;
- самостійність і критичність мислення [7, с. 533].

До критеріїв пізнавальної активності школярів доцільно віднести: старанність, енергійність, сумлінність, ретельність у процесі виконання завдань, готовність і прагнення до самостійного набуття нових знань, використання здобутих знань, умінь і навичок у різних життєвих ситуаціях, ініціативність, самостійність, оригінальність і оптимальність мислення.

До суттєвих ознак пізнавальної активності молодших школярів у освітньому процесі Г. Коберник відносить:

- емоційні прояви, які можуть характеризуватися задоволеністю процесом шкільного навчання, посиленням інтересом до вивчення певного предмета, захопленістю новим матеріалом тощо;
- інтелектуальні показники, зокрема вміння ставити запитання з метою поглибленого вивчення певного матеріалу або предмета,

бажання доповнити або конкретизувати відповідь однокласника, проявляти мисленнєву й мовленнєву активність;

– вольові риси характеризуються: самостійністю в процесі виконання складних завдань, проявом терпіння й наполегливості під час подолання труднощів, самоорганізованістю навчальної діяльності тощо;

– рівень сформованості навчальних умінь і навичок самоконтролю, наявність репродуктивного, продуктивного й творчого характеру оперування набутими знаннями [6, с. 534].

Ми погоджуємося з думкою В. Володько й Г. Ващенко про те, що розвиток пізнавальної активності молодших школярів дає можливість створити сприятливі умови для індивідуального розвитку особистості, зокрема: активізувати пізнавальну діяльність, дисциплінувати мислення, навчити правильно виражати власні думки, давати адекватну оцінку своїм діям, будувати відносини з іншими, розкрити дитину як особистість, виявляти психічні процеси й рівень їх сформованості на певному етапі становлення особистості. Як правило, опанування знань, умінь і навичок у такому навчанні є як процесом, так і результатом діяльності школяра, який розуміє шляхи вивчення матеріалу й способи його використання в практичній діяльності. Навчальний матеріал необхідно подавати як систему знань, а уроки розробляти відповідно до стадії осмислення навчального завдання [1, с. 11].

У працях Б. Ананьєва, Н. Морозова, С. Рубінштейна, Г. Щукіної та ін. неодноразово звертається увага на безпосередньому зв'язку пізнавальної активності й пізнавального інтересу, який стимулює розвиток психічної, розумової й соціальної сфери особистості, сприяє створенню умов для ефективного формування навчальної діяльності школярів. Науковці, під поняттям «пізнавальний інтерес» розуміють спонукання до діяльності, мотивацію до взаємодії інтелекту та вольових процесів. Активізуючи пізнавальну діяльність школярів, учителі початкової ланки в першу чергу повинні викликати інтерес дітей до освітнього процесу, забезпечити його цікавим змістом, дати кожній дитині можливість розкрити свій інтелектуальний і творчий потенціал, що стає можливим за умови використання інтерактивних методів навчання [4, с. 195].

Інноваційні технології та пізнавальна активність мають тісний зв'язок, оскільки спонукають до пошуку нових знань, різних шляхів вирішення поставленого завдання, формують зацікавленість, руйну-

ють стереотипи, сприяють розвитку в дітей гнучкого й нестандартного мислення, дають можливість вийти за межі звичайного й повсякденного. У педагогічній інтерпретації, інновації означають нововведення в освітній системі, які створюють умови для успішного розвитку та отримання якісних результатів освітнього процесу.

Інноваційними підходами до навчання школярів прийнято вважати сукупність різноманітних педагогічних прийомів, котрі спонукають дітей до активної дослідницької й творчої діяльності, створюють умови для якісного усвідомлення навчального матеріалу й узагальнення отриманих знань. На сьогоднішній день, одним із інноваційних підходів до організації й реалізації освітнього процесу в початковій школі, є використання інтерактивних методів навчання. У перекладі з англійської мови слово «інтерактивний» (*inter* – взаємний, *art* – діяти) означає – здатний до взаємодії, діалогу [4, с. 195].

Проблема використання інтерактивних технологій і методів навчання в початковій школі знайшла своє відображення в ряді наукових досліджень, серед яких можемо виділити праці А. Гін, О. Ісаєва, С. Жили, А. Мартинець, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. Сиротинко, Н. Суворова, Г. Токмань та ін. Зокрема, в дослідженні М. Кларіна інтерактивне навчання розглядається як інструмент освоєння нового досвіду. Т. Дудкевич визначає психологічні умови використання інтерактивних методів навчання в процесі підготовки майбутніх педагогів, а до розробок О. Пометун належить відома широкому загалу «Енциклопедія інтерактивного навчання» та ряд наукових праць із цієї проблеми. Теоретичні та дидактичні аспекти інтерактивних методів навчання висвітлено в працях М. Башмакова, В. Беспалька, Л. Буркової, В. Лозової, О. Пехоти, Г. Селевка та ін.

У залежності від участі школярів у навчальній діяльності розрізняють активну та пасивну моделі навчання. Так, наприклад, за пасивної моделі навчання школяр виступає у ролі «об'єкта» навчання, який повинен опанувати та відтворити початковий матеріал отриманий від вчителя або з підручника. За активного типу навчання учень виступає в ролі «суб'єкта» навчання, який має право вступити в діалог із іншими учасниками освітнього процесу, а вчитель, шляхом використання низки інноваційних методів, стимулювати пізнавальну активність та самостійність молодших школярів [10, с. 26].

О. Пометун і Л. Пироженко відносять інтерактивне навчання до активної моделі навчання, оскільки вважають, що «інтерактивна технологія навчання передбачає залучення дитини до конкретного завдання, за яке вона повинна публічно прозвітуватись, або від її діяльності залежить якість виконання поставленого перед групою та передусім класом завдання» [14, с. 196].

Використовуючи інтерактивні методи навчання, педагоги мають можливість створити найбільш сприятливий простір для розвитку й самореалізації школярів, який відповідає особистісно-зорієнтованому підходу й забезпечує реалізацію пізнавальних потреб та інтересів особистості. У зв'язку з цим, особливу увагу науковці приділяють організації процесу багатосторонньої комунікації, які мінімізує вплив учителя й дає можливість усім школярам вільно виражати свої думки з метою подальшого підтвердження або спростування, оскільки за умов такої комунікації школярі стають більш активними, відкритими, мобільними. Педагог виступає в ролі наставника, консультанта, організатора освітнього процесу, який має можливість контролювати рівень засвоєння знань учнів на новому якісному рівні. Варто зазначити, що пріоритетним є партнерство між всіма суб'єктами навчання, котрі беруть на себе взаємну відповідальність за результати навчання.

Таким чином, сутність інтерактивного навчання в початковій школі полягає в активному залученні школярів до процесу пізнання, а освітній процес відбувається на основі постійної й активної взаємодії всіх школярів, зокрема в навчанні, взаємонавчанні, де вчитель і учні є рівноправними й рівнозначними суб'єктами навчання. Також варто зазначити, що інтерактивне навчання відповідає особистісно-орієнтованому підходу, для якого характерним є моделювання реальних життєвих ситуацій, використання ролевих ігор, пропонування проблем для спільного розв'язання [17, с. 175].

У сучасних умовах початкової школи мета й завдання використання інтерактивного навчання інтегруються у зміст освіти, який в свою чергу передбачає розробку та реалізацію комплексу напрямів педагогічної діяльності, що позитивно впливає на формування розвиваючого середовища школи, створює необхідні умови для використання в освітньому процесі інтерактивних форм та методів, які належать до основних компонентів інтерактивного навчання.

Інтерактивні методи навчання – спосіб взаємодії всіх учасників освітнього процесу, впродовж якого учні перестають бути об'єктами навчання й починають брати активну участь у навчальній діяльності, вчать мислити нестандартно й творчо, розвивають комунікативні вміння й навички, що сприяє розкриттю їхнього суб'єктивного досвіду з певної теми. За таких умов перед вчителем постає завдання, сутність якого полягає у ретельному виборі та систематичному чергуванні видів, форм роботи, типів завдань з метою уникнення перевтоми школярів і збереження їхнього інтересу до навчальної діяльності.

Отже, використання інтерактивних методів навчання в освітньому процесі початкової школи сприяє формуванню предметних та міжпредметних компетентностей школярів, виробленню життєвих цінностей, зацікавленості, розвитку комунікативних якостей особистості, створенню доброзичливої атмосфери співпраці, підвищенню пізнавальної активності.

3. Розвиток пізнавальної активності у дітей молодшого шкільного віку

В освітньому процесі, навчання є основною формою розвитку пізнавальної активності школярів, яка з одного боку дає можливість здобувати нові знання, а з іншого – розвивати навчальні можливості учнів, за допомогою яких вони зможуть творчо й самостійно підходити до вирішення поставлених завдань та задовольняти власні потреби в пізнанні. Варто звернути увагу на те, що для розвитку пізнавальної активності молодших школярів велике значення має розвиток таких психічних процесів, як увага, увага, пам'ять, оскільки саме вони лежать в основі розвитку творчих здібностей і продуктивного мислення школярів [15, с. 206].

У науковій літературі зазначається, що пізнавальна активність молодших школярів – це їхня внутрішня готовність до подальшої участі в процесі засвоєння знань, умінь і навичок, виявлення самостійності та творчого підходу до вирішення поставлених завдань. У сучасній початковій школі під час уроку повинні закладатися такі новоутворення як активність, бажання та здатність до навчання, вміння співпрацювати, спілкуватися, обґрунтовувати свої думки, міркувати, бути собою. Учні повинні не лише успішно засвоювати навчальний матеріал, а й вільно використовувати його в процесі практичної діяль-

ності з метою розширення пізнавального досвіду й подальшого застосування в життєвих ситуаціях [5, с. 69].

Характерною особливістю розвитку пізнавальної активності у дітей молодшого шкільного віку є здатність порівнювати новий досвід з попереднім, демонструвати самостійність у процесі вирішення проблемних ситуацій, бажання сприймати нову інформацію. Ми в повній мірі погоджуємося з думкою В. Лозової з приводу того, що пізнавальна активність має безпосередній зв'язок з емоціями, а вольові риси школярів дають можливість проявити наполегливість у подоланні труднощів, довести правильність власної думки, знайти вихід зі складної ситуації [8].

Таким чином, можемо сказати, що пізнавальна активність є психологічним складним структурним утворенням, до якого входять три компоненти:

1. Операційний – характеризується рівнем розвитку мисленнєвих операцій і пізнавальних процесів.

2. Мотиваційний – полягає в забезпеченні пізнавальних потреб й інтересу школярів, створенні умов для формування позитивного ставлення учнів до навчання та прояву ініціативності.

3. Результативний – передбачає формування психічних утворень, які виникають внаслідок прояву пізнавальної активності, наприклад: становлення потреб, які посилюють пізнавальний інтерес, поглиблення внутрішніх пізнавальних мотивів, виникнення властивостей, які позитивно впливають на прояв пізнавальної активності [2, с. 220].

Аналіз наукових праць показав, що пізнавальна активність є набутою, якістю особистості, яка формується й розвивається під час навчання шляхом переходу від дій, які керуються педагогом до пізнавальної діяльності, яка ґрунтується на творчому підході й самостійному виконанні поставленого завдання. У дослідженнях акцентується увага на тому, що молодший шкільний вік є найбільш сприятливим періодом для розвитку пізнавальної активності, оскільки саме в цей час закладається фундамент для розвитку особистості, формуються її вольові якості, світогляд, ставлення до навколишнього світу й самого себе, вміння контролювати свої емоції та долати труднощі. Таким чином, можемо сказати, що пізнавальна діяльність учнів початкової школи спрямовується на оволодіння новими знаннями, вміннями та нави-

чками, розвиток творчого мислення, активної й самостійної діяльності, формування вміння проводити спостереження, вдосконалення уваги й пам'яті, мобілізації морально-вольових зусиль.

Розглянемо та проаналізуємо фактори, які здійснюють безпосередній вплив на формування пізнавальної активності молодших школярів. У науковій літературі їх поділяють на п'ять груп:

1. Спонукальні – характеризуються проявом інтересу до знань, предмету, цікавості, допитливості, бажанням краще засвоїти навчальний матеріал, прагненням пізнати щось нове й незвідане.

2. Освітні – до них відносять факти, закони, теорії, уявлення, методи науки тощо.

3. Процесуальні – серед них особливе місце займають методи, прийоми та способи роботи педагога зі школярами.

4. Соціальні – засоби масової інформації, знайомство з представниками різних професій.

5. Психологічні – вікові особливості школярів, здібності, нахили, інтереси, таланти, воля [3, с. 50].

Формування пізнавальної активності відбувається в декілька етапів, кожен із яких характеризується рівнем пізнавальної активності, які в свою чергу визначаються наступними критеріями:

– предметно-змістовними, тобто ступенем засвоєння знань, умінь та навичок;

– діяльнісними – ступенем сформованості вмінь трансформувати здобуті знання та використовувати їх в нових навчальних ситуаціях;

– мотиваційними – ступенем сформованості пізнавальної мотивації, спрямованістю та стійкістю пізнавального інтересу, ставленням до пізнавальної діяльності [3, с. 51].

Серед передумов ефективного розвитку пізнавальної активності науковці виділяють наступні:

– врахування вікових та індивідуальних особливостей розвитку особистості;

– побудова навчального матеріалу як системи знань, що систематично розвивається, доповнюється, розширюється, шляхом впровадження творчих завдань в освітній процес;

– зміна принципів засвоєння знань, умінь і навичок;

– орієнтування на особистісно-орієнтоване та евристичне навчання;

- застосування спільних форм організації освітнього процесу;
- створення високого емоційного настрою школярів і позитивної мотивації [3, с. 52].

З метою розвитку пізнавальної активності молодших школярів на уроках необхідно:

- систематично використовувати пізнавальні завдання;
- на кожному уроці, починаючи з найпростіших, формувати загально-пізнавальні вміння;
- поетапно формувати всі вміння, оскільки відсутність достатнього досвіду учнів може негативно вплинути на подальше навчання;
- розвивати прийоми розумової діяльності, які знаходяться в основі пізнавальних умінь: порівняння, аналіз, абстрагування, узагальнення [18, с. 2].

На основі аналізу педагогічного досвіду учителів-практиків можемо сказати, що від правильної організації роботи, приділення уваги кожному учню залежить розвиток розумових здібностей школярів, їхня віра у власні сили, здібності, можливості, цікавість для інших учасників освітнього процесу. На кожному уроці вчитель повинен забезпечити реалізацію умов необхідних для того, щоб учень постійно був суб'єктом навчальної діяльності. Серед них виділяють:

- використовувати індивідуальний підхід на уроках, оскільки навчати всіх дітей однаково неможливо, що зумовлено різним рівнем знань і життєвого досвіду;
- надавати перевагу профілактиці помилок, ніж їх виявленню;
- створити комфортні умови навчання для кожного учня, а саме навчатися без страху та із задоволенням;
- забезпечити режим вільної поведінки, в процесі якого формувати вільну особистість [1, с. 12].

Отже, пізнавальну діяльність школярів необхідно індивідуалізувати під час уроку, виконання домашніх завдань, позакласної роботи. Під час закріплення вивченого матеріалу та його практичного використання набагато простіше забезпечити реалізацію індивідуального підходу, ніж у процесі вивчення нового.

Варто пам'ятати, що під час розвитку пізнавальних можливостей учня педагог здійснює активний вплив на його функціональний стан шляхом забезпечення позитивного емоційного фону й високої розу-

мової працездатності. Цьому може сприяти ряд ситуацій, коли вчитель у своїй діяльності спирається на потреби учнів і враховує їхнє прагнення до творчої діяльності. Як правило, в молодшому шкільному віці, діти проявляють надзвичайно високу творчу активність за рахунок відкритості до навколишнього світу, чистоти думок, щирості, уяви, фантазії, відвертості.

Учителю початкових класів дуже важливо підтримати й надалі розвивати світлий дитячий розум, його прагнення до розвитку, самовдосконалення, постійного пошуку істини, створити умови для учнівських досліджень і експериментів, адже навіть невдалий досвід має більше значення для становлення особистості ніж суха теорія, яку пропонують нав'язувати за шкільними партами. Для цього необхідно визначити сфери впливу, функції всіх учасників освітнього процесу, сформуванати атмосферу співпраці, взаємної відповідальності, доброзичливості, підтримки.

Формувати пізнавальну активність молодших школярів необхідно на основі міжсуб'єктних відносин, які за своєю природою перебувають у постійному русі, якісних перетвореннях, змінах та потребують уваги. За рахунок цього, активізація пізнавальної діяльності піднімається на високий рівень творчих процесів, виражає перетворюючий характер діяльності, який пов'язаний із використанням нового, зміною стереотипу дій, умов діяльності. За умови застосування різних видів діяльності відбувається інтенсивна активізація пізнавальних процесів, обмін власним досвідом між школярами [1, с. 13].

На основі аналізу наукових досліджень виділимо основні умови формування пізнавальної активності молодших школярів. До них належать:

- новизна у змісті освіти;
- розуміння школярем змісту та значення навчального матеріалу;
- спрямованість матеріалу на практичне використання;
- самостійність учнів у їхній навчальній і творчій діяльності;
- використання оптимальної системи навчальних, тренувальних, творчих, пізнавальних завдань;
- глибоке знання педагогом навчального предмета, особистий інтерес до нього, вміння зацікавити ним учнів;
- висока ефективність кожного уроку [16, с. 3].

У сучасному освітньому процесі педагог виступає у ролі організатора та керівника пізнавальної діяльності школярів, створює сприятливі умови для найбільш продуктивного й раціонального розвитку пізнавальних процесів. Враховуючи те, що урок є основною формою роботи в початковій школі, то вчитель повинен не лише забезпечити оволодіння знаннями, а й формувати емоції, почуття, переживання, уміння логічно мислити, міркувати, уявляти, уважно слухати. Основною умовою розвитку пізнавальної активності на уроці є постійне виникнення запитань у дітей і спроби самостійного пошуку відповіді на них.

У наукових дослідженнях останніх років окреслено перспективи розвитку пізнавальної активності молодших школярів, зокрема:

- використання різних видів діяльності з метою активізації навчального потенціалу школярів, формування пізнавального інтересу до знань відповідно до їхніх індивідуальних потреб;

- дослідження впливу взаємозв'язку між обов'язковим навчанням і вільною позакласною роботою;

- формування міжсуб'єктних відносин між педагогом і школярами з метою збагачення діяльності вчителя та становлення суб'єктивної позиції учнів [15, с. 208].

Не менш важливе значення для розвитку пізнавальної діяльності має створення відповідних зовнішніх і внутрішніх умов. До зовнішніх умов відносять організацію й зміст уроку, методи роботи педагога. Внутрішні умови пов'язані з формуванням навчальних мотивів, виробленням і використанням різних способів спостереження, самостійності, відповідальності, ініціативності, що є необхідною умовою для сприйняття краси навколишнього світу, витонченості суджень, чіткого й лаконічного вираження думок, формування вміння абстрагувати, розвитку інтуїції.

На етапі формування й становлення Нової української школи з метою формування пізнавальної активності молодших школярів у освітній процес впроваджується використання інноваційних методів навчання, зокрема: дидактичні ігри, завдання творчого характеру, рольові й активізуючі ігри, бесіди, дискусії, тренінгові вправи, нестандартні завдання тощо. Однією з найперспективніших інновацій у педагогічному просторі вважається інтеграція, яка дає можливість вирішити низку освітніх проблем, зокрема суперечність між розрізненими предметними знаннями школярів і необхідністю їх комплексного

використання в практичній діяльності й життєвих ситуаціях. Головною особливістю інтегрованого навчання є формування цілісної картини світу, а не поділ її на окремі дисципліни [5, с. 69].

У працях І. Засекіної й О. Третяк виокремлені умови ефективного розвитку пізнавальної активності молодших школярів засобами інтегрованого навчання. До них належать:

- впровадження інтегрованих уроків у освітній процес початкової школи;
- обов'язкове врахування вікових, індивідуальних особливостей розвитку школярів;
- створення позитивного ставлення школярів до освітнього процесу;
- цілеспрямоване включення в освітній процес елементів інтеграції;
- активна взаємодія педагога та школярів [5, с. 71].

Отже, інтегровані уроки здійснюють вплив на ефективність навчального процесу, що прослідковується в системності здобутих знань, формуванні узагальнених і комплексних умінь, посиленні світоглядної спрямованості пізнавальних інтересів школярів, всебічного розвитку особистості, формуванні переконань. Використання різних типів вправ і завдань, цікавого навчального матеріалу, врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, рівня знань та життєвого досвіду, забезпечення умов для самостійної й творчої діяльності школярів, можливості виразити власні думки з метою подальшого доведення або спростування, використання принципу диференційованого та інтегрованого навчання створює сприятливі умови для розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

4. Використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ»

Впровадження в освітній процес початкової школи інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є однією з основних особливостей Нової української школи. У навчальному курсі «Я досліджую світ» інтегруються природничі та суспільствознавчі знання, що створює сприятливі передумови для розвитку пізнавальної активності в учнів молодшого шкільного віку. Вивчення даного курсу ґрунтується на безпосередніх спостереженнях школярів за явищами навколишнього світу, живою й неживою природою, проведенні учнями елементарних досліджень.

Така організація навчальної діяльності на уроках «Я досліджую світ» дає можливість активізувати пізнавальну діяльність школярів, забезпечити сприятливий психологічний клімат для кожного учня, сформувавши атмосферу доброзичливості й співпраці. Для привернення дитячої уваги до вивчення навчального предмета «Я досліджую світ» можна запропонувати, наприклад, участь у природничому експерименті, а з метою популяризації ведення здорового способу життя, дослідити необмежені можливості загартування, важливість поєднання праці й відпочинку, провести дидактичні й рольові ігри, продемонструвати здобутки людства в цьому напрямку.

Особливості розвитку пізнавальної активності молодших школярів на уроках «Я досліджую світ» полягають у:

- побудові змісту й процедури освітнього процесу так, щоб дитина мала можливість зрозуміти зміст і значення навчального матеріалу, який вивчається;

- включення в зміст навчального матеріалу нової інформації;

- організації доброзичливої атмосфери, ситуації успіху;

- використанні системи пізнавальних завдань, проблемно-пошукових ситуацій;

- застосуванні форм і методів пошуково-дослідницької діяльності;

- систематичному використанні на уроках довідкового матеріалу, ребусів, кросвордів, цікавинок, загадок тощо [12, с. 163].

На сьогоднішній день, одним із найважливіших напрямків покращення якості освіти є впровадження інтерактивних форм навчання. Саме тому, в Новій українській школі методичні інновації ґрунтуються на використанні інтерактивних методів навчання школярів, оскільки вивчення навчального матеріалу, за умови використання активних методів навчання, забезпечує ефективніше засвоєння, осмислення та запам'ятовування інформації [7, с. 536].

Інтерактивні методи навчання – спосіб досягнення навчальної мети шляхом побудови діалогу, в процесі якого відбувається взаємодія вчитель-учень, учень-учень. При цьому вони є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчальної діяльності, які знаходяться в постійному активному пошуку вирішення поставлених завдань. У процесі такого спілкування, школярі набувають навичок демократичних відносин, вчать критично мислити, спілкуватися на рівних з іншими людьми,

приймати обґрунтовані рішення. Такі уроки дають можливість моделювати життєві та практичні ситуації й на основі аналізу обставин відповідної ситуації спільно вирішувати проблему.

Метою інтерактивного навчання є створення комфортних умов для навчання й розвитку дитячої особистості, її інтелектуальних і творчих здібностей, підвищення продуктивності освітнього процесу. Використовуючи інтерактивні методи навчання, суб'єктами навчання є вчитель і учні, а об'єктами – засоби навчання, інструменти навчальної діяльності, матеріальна база, засоби комунікації, різноманітні методики тощо. Від готовності педагога створювати творчу, пізнавальну, доброзичливу атмосферу визначається ефективність організації інтерактивного освітнього середовища [17, с. 177].

До психолого-педагогічних умов реалізації успішного інтерактивного навчання О. Пометун відносить:

- створення в класі під час уроку сприятливого й позитивного психологічного клімату;
- оптимальне облаштування освітнього простору;
- запровадження в класі загальнообов'язкових норм спільної праці й спеціальних правил;
- створення на кожному уроці ситуації успіху для всіх учнів, відповідно до їхніх індивідуальних пізнавальних потреб [14, с. 177].

До основних рис інтерактивного навчання науковці та педагогі-практики відносять: двобічний характер, спільну діяльність учителя й учнів, реалізація навчального процесу під чітким керівництвом учителя, спеціальну організацію освітнього процесу за рахунок використання різноманітності форм навчання, усунення інформаційної прогалини, цілісність і єдність навчального матеріалу, мотивацію до навчання й зв'язок із реальними життєвими ситуаціями, забезпечення одночасного виховання й розвитку особистості із засвоєнням нових знань, умінь і навичок.

Використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» дає школярам можливість:

- аналізувати навчальний матеріал, відповідно до своїх здібностей і пізнавальних потреб;
- навчитися формулювати й висловлювати власну думку, доводити власну позицію, аргументувати та дискутувати;

- моделювати різні ситуації, шукати нестандартні рішення до проблемної ситуації, збагачувати власний життєвий досвід;
- навчитися будувати конструктивні відносини в колективі, уникати конфліктних ситуацій, а за необхідності вирішувати їх шляхом пошуку компромісів або діалогу;
- навчитися поважати альтернативну думку, дискутувати;
- розвивати навички самостійної роботи, проєктної діяльності, виконання творчих робіт [11, с. 69].

Під час використання інтерактивних методів навчання вчителі початкових класів повинні дотримуватися наступних принципів:

1. Активності. Даний принцип передбачає залучення всіх учасників навчального процесу до активного обговорення, взаємодії, спілкування, вирішення спільних завдань.

2. Відкритого зворотного зв'язку. Його сутність полягає у заохоченні учнів обговорювати висловлені думки, аргументувати їх чи спростувати, з метою визначення ставлення інших учасників навчального процесу до певної позиції, манери спілкування, поведінки стилю мислення.

3. Експерименту. Основною метою дотримання даного принципу є створення умов для активного пошуку школярами нових ідей і шляхів вирішення поставлених задач [11, с. 7].

4. Довіри. Головним завданням є розвінчування серед учнів стереотипу уявлень про суворого вчителя й пасивного учня, їх ролі на уроках.

5. Рівності позицій. Полягає в тому, що вчитель не повинен нав'язувати власну позицію, а лише висловлювати власну думку на рівні з іншими учасниками освітнього процесу. Тут школярі мають можливість побути у ролі організатора, лідера.

6. Гуманізму. Характерною особливістю є створення ситуацій довіри й підтримки, забезпечення гармонійних відносин у колективі, формування культури міжособистісного спілкування.

7. Дитиноцентризму. В основі даного принципу лежить визначення особистості дитини як найвищої цінності, врахування індивідуальних і вікових особливостей розвитку школярів, сприяння у задоволенні фундаментальних потреб учнів молодшого шкільного віку [17, с. 177].

Дотримання даних принципів сприяє успішній організації й ефективній реалізації освітнього процесу, підвищенні мотивації школярів

до навчання, розвитку їхньої пізнавальної активності. При цьому, на уроках педагог повинен дотримуватися наступних умов:

- виступати у ролі консультанта;
- давати учням можливість проявити ініціативу й самостійність у пізнавальній діяльності;
- створювати емоційно стимулююче навчальне середовище;
- ставити перед школярами такі завдання, з якими вони можуть впоратися;
- реалізувати освітній процес у доброзичливій атмосфері емоційної співдружності й співпраці;
- створювати передумови для реалізації творчого та інтелектуального потенціалу молодших школярів;
- поступово надавати учням можливість виступати у ролі консультантів [9, с. 426].

Отже, на основі проведеного аналізу науково-методичної літератури й досвіду педагогів-практиків можемо сказати, що впровадження інтерактивних методів навчання в освітніх процес, зокрема в інтегрований курс «Я досліджую світ», є нелегкою справою та потребує змістовної підготовки. Для цього потрібно не лише знати методи інтерактивного навчання, а й вміти використовувати їх у практичній педагогічній діяльності.

Ефективність використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» в початковій школі залежить від планування роботи вчителем. У зв'язку з цим, під час підготовки до уроку вчитель повинен дотримуватися наступних рекомендацій:

- використовувати лише ті методи навчання, які відповідають віковим особливостям розвитку та практичному досвіду школярів;
- давати дітям можливість підготуватися до виконання завдань, наприклад: прочитати необхідну інформацію, обміркувати її зміст, попрацювати над виконанням підготовчих завдань;
- підбирати до теми уроку такі інтерактивні вправи, які б давали дітям «ключ» до засвоєння навчального матеріалу;
- впродовж виконання інтерактивної вправи, давати учням час для обмірковування завдання, з метою уникнення його механічного виконання;
- враховувати індивідуальні здібності й темп виконання завдань кожним учнем;

– на одному уроці застосовувати один, максимум два інтерактивні методи;

– обов'язково проводити обговорення за підсумками виконання інтерактивної вправи з метою визначення рівня засвоєних знань та ефективності даного методу під час вивчення певної теми [13, с. 321].

Навчальна взаємодія школярів у парах і мікрогрупах на уроках «Я досліджую світ» належить до основних форм інтерактивної роботи, в процесі якої розвиваються мисленнєві й комунікативні вміння, формується критичне мислення, навички здійснювати аналіз, порівняння, оцінку навчального матеріалу. Крім того, перед школярами виникає можливість не лише виявляти помилки в роботі однокласників, а й шукати в них позитивні моменти, аналізувати. Не менш важливе значення має розвиток вміння критичної оцінки результатів своєї роботи, що в майбутньому стане основою самооцінювання, самодисципліни й саморозвитку.

В освітньому процесі початкової школи впровадження інтерактивних методів навчання відбувається шляхом використання фронтальних і кооперативних форм організації навчальної діяльності школярів, які здійснюють безпосередній вплив на розвиток умінь дискутувати й критично мислити. До методів, які найчастіше використовуються на уроках «Я досліджую світ» для забезпечення активної участі й взаємодії всіх учасників освітнього процесу належать:

– інтерактивні ігри: «Спрошене судоє слухання», «Рольова гра», «Драматизація»;

– технології навчання дискусії, дебати: «Обери позицію», метод «Прес»;

– під час фронтальної роботи: «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Незакінчене речення», «Ажурна плитка», «Аналіз ситуації»;

– за кооперативної форми: «Робота в парах», «Акваріум», «Обличчя до обличчя», «Відпрацювання навичок».

У молодшому шкільному віці найважливішим і найефективнішим засобом навчання вважаються ігри. Вони поділяються на творчі та ігри за встановленими правилами, а їх використання на уроках «Я досліджую світ» сприяє розвитку уваги, кмітливості, пам'яті, винахідливості, мовлення, мислення, заохочує школярів до навчання. Впровадження ігрової діяльності в процесі вивчення інтегрованого

курсу позитивно впливає на ставлення учнів до вивчення навчального предмету, оскільки ігри за своєю природою продукують дійове поле пізнання, підвищують зацікавленість дітей до осмислення явищ природи, рослин, тварин, техніки тощо.

На уроках «Я досліджую світ» ефективним є використання ребусів, головоломок, пізнавальних ігор, шарад, загадок тощо (Наприклад: *Гра «Знайди помилку»*: учитель розповідає про якесь природне явище й навмисно припускається помилки. Учні уважно слухають і, якщо помітили помилку, плескають у долоні, привертаючи увагу).

Гра «Сніжинка»: у залежності від теми, яку вивчають на уроці «Я досліджую світ», відповідає на запитання той учень, на парту якого «впала» сніжинка).

Під час організації ігрової діяльності варто пам'ятати, що гра повинна бути цікавою та різноманітною, мати повчальний характер та науковий зміст. Крім того, гра повинна будуватися так, щоб до ігрового процесу були залучені всі учні класу. Готуючись до уроку «Я досліджую світ» потрібно чітко продумати ігрову ситуацію або ігрову проблему, засоби мотивації молодших школярів до ознайомлення та вивчення нового навчального матеріалу. Важливу роль відіграє й добір додаткового матеріалу, зокрема: предметних і сюжетних малюнків, створення подорожей в уявні місця, використання дидактичного матеріалу, який спрямований на активізацію пам'яті, мислення, засвоєння знань учнями.

Найефективніше використовувати гру під час повторення чи перевірки знань, оскільки вона служить не лише для розвитку пізнавальної активності чи навчальних здібностей, а й для розвитку кмітливості молодших школярів. Доцільним є використання загадок, які можна пропонувати на всіх етапах інтегрованого уроку. Для закріплення навчального ефекту, після розгадування загадок доцільно використовувати дидактичні ігри. Введення дидактичних ігор необхідно здійснювати з метою розвитку й коригування пізнавальної активності, розвитку емоційно-вольової сфери та мовлення. Під час уроку слід створювати декілька ігрових ситуацій, оскільки такий підхід активізує навчальний процес і забезпечує увагу школярів [12, с. 163].

Варто зазначити, що використання інтерактивних методів навчання в початковій школі дає змогу перетворити звичайний урок на

урок-спілкування, урок-мислення, урок-діалог і в такий спосіб розбудити інтерес дітей до навчання. У той же час, відбувається зміна структури уроки, що зумовлено особливістю навчальної мети й цілей інтерактивного заняття.

Розглянемо більш детально структуру інтерактивного уроку під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Вона складається з наступних етапів:

1. мотивація. На даному етапі вчитель фокусує увагу школярів на проблемі уроку, збуджує інтерес до обговорюваної теми, налаштовує дітей на ефективний процес пізнання. Тут рекомендується використовувати такі методи, як: «Роз'єднай слова», «Задом наперед», «Вилучи зайве», «Мікрофон» тощо.

2. Оголошення, представлення теми й очікування навчальних результатів. Передбачає забезпечення розуміння школярами змісту їхньої навчальної діяльності, а саме: чого вони повинні досягти під час уроку та чого від них очікує вчитель. На цьому етапі можна використовувати вправи «Морський бій», «Дешифрувальник», «Загадкові будиночки».

3. Надання необхідної інформації. Мета даного етапу полягає в тому, щоб за короткий проміжок часу надати достатню кількість інформації, необхідної для забезпечення самостійного мислення молодших школярів і виконання ними практичних завдань. Це можна реалізувати шляхом використання інтерактивних вправ: «Асоціативний куц», «Інтерв'ю», «Мозковий штурм», «Карусель» або перевірки домашнього завдання, читання роздаткового матеріалу, опрацювання інформації за допомогою технічних засобів навчання, наочності.

4. Інтерактивна вправа. Метою центральної частини уроку є практичне засвоєння навчального матеріалу, досягнення поставлених цілей уроку. Тут необхідно дотримуватися наступної послідовності дій: інструктування школярів, об'єднання в групи та розподіл ролей, ознайомлення із завданнями, робота в групах, представлення отриманих результатів перед класом, рефлексія. Інтерактивними тут вправами можуть бути: «Ажурна пилка», «Обери позицію», «Система позначок», «Добре – погано», «Навчаючи – вчуся» тощо.

5. Рефлексія, оцінювання результатів уроку. Завданнями даного етапу є пояснення змісту опрацьованого матеріалу, співвідношення

реальних результатів із очікуваними, аналіз навчальної діяльності школярів, зробити висновки, скласти план подальшого вивчення навчального матеріалу. Тут доцільно проводити тестування, використовувати вправи – незакінчене речення, інтерв'ю.

Таким чином, у поєднанні з традиційними методами навчання, використання інтерактивних методів на уроках «Я досліджую світ» забезпечує створення ідеального підґрунтя для вивчення молодшими школярами інтегрованого навчального матеріалу, сприяє формуванню предметних і особистісних компетентностей. Велика різноманітність методів інтерактивного навчання дозволяє вчителю початкових класів підібрати до конкретної теми саме той метод, який найширше розкриває зміст навчального матеріалу, відповідає індивідуальним і віковим особливостям розвитку молодших школярів, їхньому рівню знань, що сприяє підвищенню ефективності навчального процесу, стимулює й мотивує дітей до навчання.

Науковці та педагоги-практики в своїх дослідженнях наголошують, що впровадження інтерактивних методів навчання в навчальний процес, зокрема вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ», приносить користь не лише для конкретного вчителя, учня, а й для всього колективу. Так, учні починають усвідомлювати особисту відповідальність за результати спільної роботи, становлення суб'єктивної позиції в навчанні, розвивати навички роботи в групі, рефлексії. Працюючи в групі, відбувається розвиток навичок спілкування та взаємодії в колективі, прийняття моральних норм і правил спільної діяльності, формування цілісно-орієнтованої єдності в групі. На фоні класу можна спостерігати за підвищенням пізнавальної активності учнів, у процесі групової роботи – розвивається аналіз і самоаналіз, оцінювання якості навчального процесу та результатів спільної діяльності. У поєднанні вчитель-клас формується нестандартний підхід до організації навчальної діяльності, багатостороннє дослідження предмету вивчення, готовність до особистісної взаємодії.

Отже, використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» є складним і довготривалим процесом, ефективність якого залежить від дотримання вчителем низки педагогічних умов і принципів інтегрованого навчання, які сприяють підвищенню мотивації учнів до навчання, розвитку їхньої пізнавальної активності,

формуванню предметних і особистісних компетентностей. Освітній процес набуває нових рис, які в порівнянні з традиційним навчанням, створюють комфортне навчальне середовище відповідно до вікових і пізнавальних потреб молодших школярів.

5. Методика використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ»

Переваги використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» полягають у можливості залучення всіх учнів класу до навчальної діяльності; створенні «ситуації успіху»; формуванні доброзичливого ставлення до опонентів, навичок толерантного спілкування; розвитку вміння командної роботи, знаходження альтернативних шляхів вирішення поставленого завдання. Обґрунтуємо методику використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ».

З кожним роком освіта все частіше набуває рис суспільного характеру, зростає її індивідуальне значення в житті кожної людини, оскільки визначається напрям розвитку та професійного становлення особистості, виробляються вміння та навички швидко пристосовуватися до мінливих умов сучасності, бути конкурентоспроможними в усіх сферах суспільного життя. Внутрішні фактори розвитку нового підростаючого покоління здійснюють безпосередній вплив на зміну характеру навчальної діяльності в шкільному осередку, визначають нову стратегію навчання, сутність якої полягає в переосмисленні погляду на школярів та їх ролі в освітньому процесі.

Молодший шкільний вік є унікальним періодом у формуванні особистісних якостей, створенні міцного фундаменту для реалізації розумових здібностей та творчого потенціалу дітей. Таким чином, перед учителями постає завдання пошуку та впровадження таких технологій навчання, які б сприяли формуванню навчально-пізнавальної активності молодших школярів і забезпечили якісну реалізацію мети, цілей і завдань системи освіти.

Природна допитливість молодших школярів, їхня чуйність, психологічні особливості, готовність досліджувати навколишній світ і здобувати нові знання створюють сприятливі умови для ефективного розвитку пізнавальної активності, яка є запорукою успішної організації

та реалізації освітнього процесу, рушійною силою на шляху до активної навчальної діяльності учнів, опанування ними нових знань, умінь і навичок. Сприяючи інтелектуальному розвитку дитини, пізнавальна активність передбачає не лише вирішення навчальних завдань, а й необхідність використання отриманих знань у практичній діяльності, що забезпечує глибину та міцність знань, залучення учня до практичних і дієвих відносин із навколишнім світом, і як наслідок, успішної соціалізації школяра.

На нашу думку, використання інтерактивних методів навчання в освітньому процесі початкової школи, зокрема на уроках «Я досліджую світ», може позитивно вплинути на розвиток пізнавальної активності молодших школярів. У сучасних умовах реформування системи освіти та становлення суспільних відносин інтерактивне навчання має великий освітній потенціал, що зумовлено особливостями його реалізації, які полягають у активному залученні школярів до навчальної діяльності, взаємодії всіх учасників освітнього процесу, де вчитель та учні є рівноправними й рівнозначними суб'єктами навчання.

Важливим показником, який визначає ставлення дітей до освітнього процесу та активність їхньої навчальної діяльності є рівень розвитку пізнавальної активності молодших школярів. Варто зауважити, що в одному класі учні можуть мати різний рівень розвитку пізнавальної активності, крім того цей показник може відрізнятися й по відношенню до однієї дитини, оскільки інтерес учня до різних навчальних предметів та видів діяльності може суттєво відрізнятися.

Програмою розвитку пізнавальної активності молодших школярів засобами інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» передбачалося використання фронтальних форм роботи, колективно-групового навчання, різноманітних методів та прийомів навчання, диференційованих завдань, технології ситуативного моделювання, розвитку критичного мислення, формування творчої особистості, постановки активізуючих запитань, створення ситуації успіху тощо. Поєднуючи складні та легкі завдання, тривалість навчальної діяльності та відпочинку, види роботи, ми створювати сприятливі умови для якісного запам'ятовування навчального матеріалу, опанування вмінь та навичок, активного та свідомого навчання, і як наслідок розвитку пізнавальної активності школярів.

Враховуючи методичні рекомендації та особливості використання засобів інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» з метою розвитку пізнавальної активності молодших школярів ми розробили систему інтерактивних вправ, яку використовували в процесі вивчення тем включених до експериментальної програми.

Під час вивчення теми «**Яка роль органів чуття**», на етапі мотивації навчальної діяльності, ми використали технологію «*Асоціативний куц*». Спонукаючи дітей висловлювати думки щодо предметів, образів, почуттів, емоцій з даної теми, ми сприяли розвитку асоціативного мислення. На дошці було розміщено плакат, а учням запропоновано скласти асоціативний куц, записавши відповіді на поставлені запитання: «Діти, що ми чуємо, бачимо, відчуваємо в лісі? Як ви думаєте, які органи нашого організму нам у цьому допомагають?».

Основна частина уроку була присвячена роботі в малих групах. Кожна група досліджувала, яку роботу виконує заданий орган чуття, визначала його основні характеристики, а на етапі представлення результатів дослідження заносила основні відомості до таблиці. За потреби, учасники інших груп могли доповнити відповідь своїх опонентів.

На етапі закріплення нового матеріалу запропоновано виконати *вправу «Органи чуття»*. Діти обрали з групи представника органу чуття. Групи отримали різні фрукти. Завдання: «Діти, подумайте, як ви можете описати фрукт декількома словами. Опишіть фрукт, а учасники інших команд спробують відгадати назву вашого фрукту».

Для підведення підсумків уроку ми використали *гру «Так чи ні»* та *вправу «Мікрофон»*.

Гра «Так чи ні»

1. Орган слуху – це ніс. (вуха)
2. Орган нюху – це ніс.
3. Орган дотику – це язик. (шкіра)
4. Орган смаку – це руки. (язик)
5. Орган зору – це очі.
6. Працюй довго за комп'ютером.
7. Уникай сильних шумів.
8. Чисти вуха гострими предметами.
9. Пиши та читай при поганому освітленні.
10. Користуйся носовичком, коли в тебе нежить.

Вправа «Мікрофон». Назвіть, які позитивні емоції може відчувати людина завдяки «роботі» органів чуття?

Вивчаючи тему **«Збереження органів чуття. Створення плакату на тему «Органи чуття – мої помічники»»**, ми використали вправу *«Встанова відповідність»*. Клас поділили на малі групи, дали конверти з малюнками та картками зі словами, учні повинні були встановити відповідність між об'єктами (органами чуття) та їх ознаками.

Вправа «Складання пазлу». На п'яти столиках розмістили малюнки, що ілюструють один з п'яти органів чуття. Кожен учень отримав картку, на якій зображено предмет, який є об'єктом сприйняття, одним із цих органів. Учень повинен був визначити, яким саме, і покласти свій пазл у відповідне місце. Таким чином школярів об'єднали в групи: «Вуха», «Око», «Ніс», «Язик», «Шкіра».

Групова робота. Створення плакату «Органи чуття – мої помічники». Діти складають пам'ятки про дбайливе ставлення до органів чуття, оформлюють плакат, презентують свою роботу перед класом.

Технологія «Карусель». Обговорюючи пам'ятки, учні обґрунтовують свою позицію, за необхідності представники інших груп доповнюють пам'ятки, дотримуються толерантності та поваги один до одного.

Вправа «Не хочу хвалитися, але я...». Кожен учень повинен доповнити фразу «Не хочу хвалитися, але я...» словами, які стосуються теми уроку. Наприклад: вмію доглядати за органами чуття, знаю як перевіряти гостроту зору, піклуюся про шкіру правильно тощо.

Вивчення теми **«Чому кожний із нас неповторний. Розвиток людини протягом життя: від малюка до дорослої людини»** передбачало використання наступних засобів інтерактивного навчання:

– *Технологія «Асоціативний куц».* Дайте відповідь на запитання: Хто або що для тебе є «людина»?

– *Вправа «Мікрофон».* Продовж речення «Я неповторний тому, що...».

– *Колективна робота «Розвиток людини протягом життя».* На дошці прикріплені зображення новонародженого, дитини-підлітка, зрілої людини, людини похилого віку. Діти отримують картки у вигляді пелюсток квітки з ознаками, притаманними для кожної групи людей. Завдання: утворити квіточки, шляхом прикріплення пелюстки з ознаками до того зображення, якому на вашу думку вони відповідають.

Тема «Чому кожний з нас неповторний»:

– *Технологія «Карусель»*. Колективне обговорення теми «Чому кожен з нас неповторний». Учні повинні виразити свою думку, обґрунтувати її, уважно слухати своїх опонентів, з повагою ставитися до їхньої точки зору, вносити свої пропозиції, робити висновки.

– *Творче завдання «Намалюй навпаки»*. Клас поділений на групи. Кожна група отримує сюжетний малюнок. Завдання: описати малюнок замінюючи основні дії, явища, ознаки на протилежні, намалювати навпаки, пояснити свій вибір.

Тема уроку «Яка ціна здоров'я. Здоровий спосіб життя»:

– *Інтерактивний метод «Мозковий штурм»*.

- Що для людини є найдорожчим у житті?

- Як виглядає здорова людина?

- Як вважаєте, від чого залежить здоров'я людини?

– *«Асоціативний куц»*. «Що для вас означає здоров'я?»

– *«Вільний мікрофон»* (фронтальна робота).

- Які способи зміцнення здоров'я ви знаєте?

- Що впливає на здоров'я людини?

– *Дискусія*. Які звички сприяють зміцненню здоров'я? Чому? Які звички шкодять здоров'ю? Чому? Які у вас корисні звички?

– *Ігрова вправа «Так чи ні»*. Збереженню здоров'я сприяє...

байдужість; взаєморозуміння у сім'ї; добра праця; ранкова зарядка; паління; лінь; правильне харчування; шкідливі звички; чистота тіла; неврівноваженість.

Тема «Яка ціна здоров'я. Корисні і шкідливі звички»:

– *Інтерактивна гра «Павутинка»*. Учням серед запропонованих ілюстрацій необхідно вибрати ті, які характеризують здорову людину та створити колаж.

– *Складання «Квітки здоров'я»*.

– *Групова робота. Створення плакатів: «Корисні звички», «Шкідливі звички»*. Поділивши клас на дві групи пропонуємо учням виділити корисні та шкідливі звички, результати оформити у вигляді плакату, пояснити свій вибір, визначити їх вплив на організм людини.

– *Метод «Незакінчене речення»*:

- Для здоров'я корисно...

- До корисних звичок відносять: ...

- До шкідливих звичок відносять: ...
- Найменше на здоров'я людини впливає...
- Найбільше на здоров'я людини впливає...
- *Рефлексія*:
- Мені запам'яталося...
- Найважче мені було...
- Я дізнався/дізналася...

Тема уроку «Як зміцнювати своє здоров'я. Загартовування»:

- *Вправа «Мікрофон»*. Чи вважаєте ви себе здоровим?
- *«Асоціативний куц»*. Які способи загартовування ви знаєте?
- *Ситуативне моделювання*. Створення проблемної ситуації «Важливість загартовування». Завдання учнів полягає в тому, щоб спроектувати та відтворити свої дії як в реальному житті. Розглянути різні способи загартовування.

Тема «Чому важливо поєднувати працю і відпочинок»:

- *«Мозковий штурм»*:
- Що робить людина коли відчуває втому?
- Як ви думаєте, чому ми стомлюємося?
- Що таке відпочинок?
- Як ви відпочиваєте в школі? вдома? на природі?
- *Робота з малюнками*. Розгляньте малюнки та вкажіть, де хлопчик займається активним відпочинком, а де пасивним.

- *«Навчаючи вчуся»*. Учні діляться на чотири групи. Перша група вивчає матеріал щодо праці, друга – відпочинку, третя – активний відпочинок, четверта – пасивний відпочинок. Після активного обговорення в групі обирається учень, який переходить по колу до інших груп з метою поділитися знаннями, доки весь клас не опрацює навчальний матеріал.

- *Гра «Хвости»*. Продовжіть речення: «Найкращим відпочинком для мене є...»

- *Гра «Слово за словом»*. Учні називають ключові слова та словосполучення, що стосуються активного та пасивного відпочинку. Кожен наступний учень повинен повторити названі слова та назвати свої утворюючи довгий ланцюг слів. Таким чином, у дітей розвивається пам'ять, уважність, вміння слухати інших, виникають асоціації, формується образне мислення, інтерес до навчальної діяльності.

Отже, розроблена система інтерактивних завдань, вправ, ігор в повній мірі відповідала навчальним можливостям учнів, сприяла засвоєнню навчального матеріалу, розвитку розумових здібностей і творчого потенціалу школярів, формуванню ключових і особистісних компетенцій, активізації пізнавальної діяльності. Використання засобів інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» дало можливість створити навчальне середовище, в якому теорія та практика засвоювалися як єдине ціле, активно розвивався світогляд учнів, зв'язне мовлення, комунікативна компетентність, логічне й критичне мислення, навички взаємодії в колективі, реалізовувалися індивідуальні здібності.

Організація освітнього процесу відбувалася таким чином, щоб учні мали змогу шукати взаємозв'язок між раніше засвоєним і новим навчальним матеріалом, приймати альтернативні рішення, використовувати нестандартні способи вирішення проблемних ситуацій, формувати, висловлювати та обґрунтовувати власні думки, що позитивно впливало на розвиток пізнавальної активності молодших школярів і бажання брати участь в освітньому процесі.

Отже, розроблена нами програма розвитку пізнавальної активності молодших школярів засобами інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» є ефективною та потребує подальшого впровадження в освітній процес початкової школи.

6. Висновки

Аналіз науково-методичної та психолого-педагогічної літератури з теми дослідження дав можливість установити, що проблема розвитку пізнавальної активності молодших школярів не є новою в теорії та практиці початкової школи. Про це свідчать праці видатних педагогів, у яких широко та змістовно розкрито сутність, структура та типи пізнавальної активності, досліджено шляхи, засоби, методи й способи організації розвитку пізнавальної активності молодших школярів у освітньому процесі.

Науковці розглядають пізнавальну активність молодших школярів, як внутрішню готовність дітей до подальшої участі в процесі засвоєння нових знань, умінь і навичок, прагнення до самостійності під час вирішення поставлених завдань, бажання реалізації розумових здібностей і творчого потенціалу.

У наукових дослідженнях висвітлено теоретичні та дидактичні аспекти інтерактивних методів навчання, визначено психологічні умови використання інтерактивних методів навчання в початковій школі тощо. Провідні педагоги розглядають інтерактивне навчання як інструмент опанування нового досвіду, способів активної взаємодії «вчитель-учень», «учень-учень».

Інтерактивні методи навчання – спосіб взаємодії всіх учасників освітнього процесу, де учні є суб'єктами освітнього процесу, беруть активну участь у навчальній діяльності, вчатья творчо та нестандартно підходити до вирішення проблем, розвивають комунікативні вміння, розкривають можливості використання суб'єктивного досвіду з певної теми в освітньому процесі. Учитель виступає в новій освітній ролі організатора та консультанта освітнього процесу, головними завданнями якого є збереження інтересу до навчання, створення сприятливої, дружньої атмосфери в колективі, доброзичливого ставлення один до одного, ситуації успіху.

Методика використання інтерактивних методів навчання на уроках «Я досліджую світ» відповідає вимогам навчальної програми інтегрованого курсу, забезпечує дотримання дидактичних принципів та основних підходів до організації освітнього процесу, створює сприятливі умови для вивчення учнями молодшого шкільного віку інтегрованого навчального матеріалу, який в свою чергу сприяє формуванню предметних та особистісних компетентностей, розвитку пізнавальної активності учнів, стимулює учнів до навчальної діяльності, навіть за умови низького рівня розвитку пізнавальної активності. Різноманітність методів інтерактивного навчання дає вчителю можливість організувати змістовний та цікавий освітній процес, який розкриває зміст навчального матеріалу та зберігає інтерес до навчання.

Список літератури:

1. Брончук О. Л., Дупак Н. В. Розвиток пізнавальної активності у молодших школярів як педагогічна проблема. *Наука, освіта, суспільство очима молодших* : матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції. Рівне, 2016. С. 11–13.
2. Горецька О. Пошуково-дослідницька діяльність як умова формування пізнавальної активності молодших школярів. *Підготовка майбутніх педагогів у контексті стандартизації початкової освіти* : матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції 18 вересня 2019 року. Бердянськ, 2019. С. 218–224.
3. Гульчак А. Психолого-педагогічні основи формування пізнавальної активності молодших школярів у процесі художньо-творчої діяльності. URL: <http://93.183.203.244/xmlui/bitstream/handle/123456789/5961/Gulc>

4. Дижина Н. А. Розвиток пізнавальних інтересів учнів молодших класів шляхом використання інтерактивних методів навчання. *Таврійський вісник освіти*. 2017. № 1 (57). С. 193–200.
5. Засєкіна І. А., Третьяк О. М. Формування пізнавальної активності учнів молодшого шкільного віку засобами інтегрованого навчання. *Актуальні проблеми реформування дошкільної та початкової освіти України у контексті євроінтеграційних процесів*. Рівне : РВЦ МEGУ імені академіка Степана Дем'янчука, 2019. С. 69–71.
6. Коберник Г., Коберник О., Волошина Г. Стимулювання навчально-пізнавальної активності молодших школярів в умовах парної та групової форми роботи на уроці. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи* : зб. наук. праць. 2020. Вип. 2(4). С. 59–66.
7. Козачук С. А. Критерії пізнавальної активності молодших школярів. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/4409/1/Kozachuk.pdf>
8. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. Харків : ОВС, 2000. 164 с.
9. Марків В. М., Чумак О. Г. Психолого-педагогічні умови ефективної пізнавальної діяльності молодших школярів шляхом впровадження інтерактивних технологій. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploa>
10. Мурза Л. Активізація пізнавальної діяльності учнів шляхом упровадження інтерактивних технологій на уроках інформатики. *Рідна школа*. 2015. № 3. С. 24–57.
11. Воронцова Т. В. та ін. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу» : навч.-метод. посіб. Київ : Алатон, 2019. 128 с.
12. Парійчук І. Розвиток пізнавальної активності в учнів початкових класів на уроках «Я у світі». *Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти* : зб. наук. праць. Житомир, 2017. С. 163–164.
13. Перямяква В. А., Денисюк Ю. П. Розвиток пізнавальної активності учнів шляхом використання інтерактивних технологій. *Актуальні питання сучасної педагогіки: творчість, майстерність, професіоналізм*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Кременчук, 13 березня 2020 р. Кременчук : Методичний кабінет, 2020. С. 320–323.
14. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : метод. посіб.. Київ : А.С.К., 2005. 195 с.
15. Сапунова Л. А. Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів у навчальному процесі. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 1 (41). С. 205–210.
16. Усанова І. М. Деякі аспекти розвитку пізнавальної активності молодших школярів. URL: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29779/Доповідь_Усанова.pdf?sequence=1&isAllowed=y
17. Фенчак Л. М., Пашкуляк М. А. Моделювання інтерактивного навчання в умовах початкової школи. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»*. 2019. Вип. 1 (9). С. 175–178.
18. Форостюк Т. В. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів на уроках української мови засобами проблемних завдань і дидактичної гри. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 474–478.

References:

1. Bronchuk O. L., Dupak N. V. (2016). Rozvytok piznavalnoyi aktyvnosti u molodshykh shkolyariv yak pedahohichna problema [Development of primary pupils' cognitive activity as a pedagogical problem]. *Nauka, osvita, suspilstvo ochyma molodshykh: IX Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya*. Rivne. (in Ukrainian)
2. Horetska O. (2019) Poshukovo-doslidnytska diyalnist yak mova formuvannya piznavalnoyi aktyvnosti molodshykh shkolyariv [Research activity as a condition for the formation of primary pupils' cognitive activity] *Pidhotovka maibutnikh pedahohiv u konteksti standartyzatsiyi pochatkovoyi osvity: III Vseukrainska naukovo-praktychna internet-konferentsiya* (Berdyansk, September 18th, 2019). Berdyansk. (in Ukrainian)
3. Hulchak A. Psykholoho-pedahohichni osnovy formuvannya piznavalnoyi aktyvnosti molodshykh shkolyariv u protsesi khudozhno-tvorchoyi diyalnosti. [Psychological and pedagogical foundations of formation of cognitive activity of primary pupils in the process of artistic and creative activity]. Available at: <http://93.183.203.244/xmlui/bitstream/handle/123456789/5961/Gulc> (accessed August 25, 2023).
4. Dyzhina N. A. (2017). Rozvytok piznavalnykh interesiv uchniv molodshykh klasiv shlyakhom vykorystannya interaktyvnykh metodiv navchannya [Development of primary pupils' cognitive interests by using of interactive learning methods]. *Tavriyskyi visnyk osvity*. [Tavriyskyi herald of education], no. 1 (57). (in Ukrainian)
5. Zasyekina I. A., Tretyak O. M. (2019). Formuvannya piznavalnoyi aktyvnosti uchniv molodshoho shkilnoho viku zasobamy intehrovanoho navchannya [Formation of primary pupils' cognitive activity by means of integrated learning]. *Aktualni problemy reformuvannya doshkilnoi ta pochatkovoi osvity Ukrainy u konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv* [Actual problems of reforming preschool and primary education in Ukraine in the context of European integration processes]. Rivne. (in Ukrainian)
6. Kobernyk H., Kobernyk O., Voloshyna H. (2020). Stymulyuvannya navchalno-piznavalnoyi aktyvnosti molodshykh shkolyariv v umovakh parnoyi ta hrupovoyi form roboty na urotsi [Stimulation of educational and cognitive activity of primary pupils in conditions of paired and group forms of work in class]. *Psykholoho-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly: zb. nauk. prats* [Psychological and pedagogical problems of the modern school: coll. of science works]. (in Ukrainian)
7. Kozachuk S. A. Kryteriyi piznavalnoyi aktyvnosti molodshykh shkolyariv. [Criteria of cognitive activity of primary pupils]. Available at: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/4409/1/Kozachuk.pdf> (accessed August 28, 2023)
8. Lozova V. I. (2000). Tsilisnyi pidkhid do formuvannya piznavalnoyi aktyvnosti shkolyariv [A comprehensive approach to the formation of cognitive activity of schoolchildren]. Kharkiv: OVS. (in Ukrainian)
9. Markiv V. M., Chumak O. G. Psykholoho-pedahohichni umovy efektyvnoyi piznavalnoyi diyalnosti molodshykh shkolyariv shlyakhom vprovadzhennya interaktyvnykh tekhnolohiy [Psychological and pedagogical conditions of effective cognitive activity of primary pupils through the introduction of interactive technologies]. Available at: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploa> (accessed August 28, 2023).
10. Murza L. (2015). Aktyvizatsiya piznavalnoyi diyalnosti uchniv shlyakhom uprovadzhennya interaktyvnykh tekhnolohii na urokakh informatyky [Activation

of pupils' cognitive activity through the introduction of interactive technologies in computer science lessons]. *Ridna shkola*. [Native School], no. 3. (in Ukrainian)

11. Vorontsova T. V. ta in. (2019). Nova ukrayinska shkola: metodyka navchannya intehrovanoho kursu "Ya doslidzhuyu svit" u 1-2 klasakh zakladiv zahalnoyi serednoyi osvity na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu [New Ukrainian school: teaching methodology of the integrated course "I explore the world" in 1-2 grades of general secondary schools based on the competence approach]: navch.-metod. posib. Kyiv: Alaton. (in Ukrainian)

12. Pariichuk I. (2017). Rozvytok piznavalnoi aktyvnosti v uchniv pochatkovykh klasiv na urokakh "Ya u sviti" [Development of cognitive activity of primary pupils on the lesson "Me in the world"]. *Aktualni problemy doshkilnoi ta pochatkovoyi osvity: zb. nauk. prats.* [Actual problems of preschool and primary education: coll. of science works]. Zhytomyr. (in Ukrainian)

13. Periamyakva V. A., Denysyuk Yu. P. (2020). Rozvytok piznavalnoi aktyvnosti uchniv shlyakhom vykorystannya interaktyvnykh tekhnolohii [Development of pupils' cognitive activity through the use of interactive technologies]. *Aktualni pytannya suchasnoyi pedahohiky: tvorchist, maisternist, profesionalizm: Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiya*, (Kremenchuk, March 13th, 2020) Kremenchuk: Metodychnyi kabinet. (in Ukrainian)

14. Pometun O. I. (2005). *Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohiyi navchannya*: metod. posib. [A modern lesson. Interactive learning technologies: methodical guide]. Kyiv: A.S.K. (in Ukrainian)

15. Sapunova L. A. (2013). Rozvytok piznavalnoi aktyvnosti uchniv pochatkovykh klasiv u navchalnomu protsesi [Development of cognitive activity of primary pupils in the educational process]. *Tavriiskyi visnyk osvity* [Tavriyskyi herald of education]. (in Ukrainian)

16. Usanova I. M. Deyaki aspekty rozvytku piznavalnoi aktyvnosti molodshykh shkolyariv [Some aspects of the development of cognitive activity of primary pupils]. Available at: http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29779/Доповідь_Усанова.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accessed August 28, 2023).

17. Fenchak L. M., Pashkuliak M. A. (2019). Modelyuvannya interaktyvnoho navchannya v umovakh pochatkovoyi shkoly [Simulation of interactive learning in primary school conditions]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriya "Pedahohika ta psykholohiya"* [Scientific Study of Mukachevo State University. "Pedagogy and Psychology" series]. (in Ukrainian)

18. Forostyuk T. V. (2017). Rozvytok piznavalnoi aktyvnosti molodshykh shkolyariv na urokakh ukrayinskoyi movy zasobamy problemnykh zavdan i dydaktychnoyi hry [Development of cognitive activity of primary pupils on Ukrainian language lessons by means of problem tasks and didactic games]. *Molodyi vchenyi* [Young Scientist]. (in Ukrainian)